

Herinnering aan Jan van Deenen S.J.

Een van de vier vertegenwoordigers, uit diverse religieuze - en spirituele stromingen die ik begin 2012 interviewde voor mijn documentaire “Spiritueel Bewustzijn”, was pater jezuiet Jan van Deenen uit Arnhem.

In de documentaire, “Spiritueel Bewustzijn” staat de persoonlijke spiritualiteit van de deelnemers centraal, met als doel de zoekende mens van daaruit te inspireren. De persoonlijke (spirituele) inzichten van Jan van Deenen werden gemonteerd naast die van:

Surindre Tewarie; hindoe priester (pandit)

Baldwin Schreurs; zenmonnik

Navah-Tehila Livingstone; ‘singing rabbi’

Tijdens de research voor de documentaire kwam ik het boek “De Mysticus in Jezelf” van Jan van Deenen en Petra den Dulk tegen. Ik bestelde het boek, las het en besloot Jan van Deenen te bellen.

Toen ik in hem had uitgelegd waar ik hem graag toe wilde nodigen wilde hij er, verrast als hij was, nog even over nadenken. Korte tijd daarna belde hij mij zelf al terug en vertelde dat hij had besloten om mee te werken. “Ik ben alleen niet meer zo jong; ik ben al bijna 85,” liet hij weten. Ik was echter blij met het aantal jaren waarover de (spirituele) levenservaring opgebouwd kon zijn.

We togen naar Arnhem, waar hij ons in zijn sobere woning met koffie ontving. Terwijl de set werd opgebouwd bezocht ik de Hongaarse bouwvakkers, die de naburige woning met zwaar materieel aan het verbouwen waren, met het vriendelijke handen-en-voeten-verzoek of ze tijdens de opname stilte in acht wilde nemen. We waren dan ook dolblij toen deze heren hiertoe inderdaad bereid waren en ons begripvol trakteerden op hun stilte. Geweldig!

Alles was in gereedheid en de camera werd gestart. “Wat betekent spiritualiteit voor u?” was mij eerste vraag. “Daar geef ik geen antwoord op... die vraag vind ik wat te abstract,” liet van Deenen weten terwijl ik een lichte twinkeling in zijn ogen waarnam. “Ik wil beginnen met een verhaal, mijn eigen verhaal,” ging hij verder, “en daarin komt wel een antwoord op de vraag: wat betekent spiritualiteit voor jou.” Hij begon te vertellen en leek niet meer op te houden.....

“Bombay, 6 mei 1976....” Samen met een aantal anderen bevond hij zich destijds tijdens de late avond op het dak van een gebouw van deze Indiase stad. Precies op een moment dat zijn leven in een impasse was geraakt. Zo vroeg hij zich bijvoorbeeld af wat hij eigenlijk in deze ‘stomme stad’ deed en bedacht zich dat zijn leven vooral bestond uit geven-geven-geven, terwijl hij amper het gevoel had daar iets voor terug te ontvangen. Het werd middernacht en daarmee 7 mei en ineens begon iemand “Happy Birthday To You” te zingen. Het was precies de dag van zijn verjaardag en kennelijk wist iemand dat. De andere aanwezigen vielen in en zo zongen ze hem gezamenlijk toe. “Ik was helemaal ontroerd,” vertelde hij terwijl de tekenen hiervan opnieuw op zijn gezicht verschenen. “Als door een soort lichtstraal besepte ik: hé, er komt aandacht naar mij toe. Ik ben bemind.” Hij besepte achteraf dat deze gebeurtenis heel belangrijk voor hem was geweest en in de periode daarna zou het hem vaker overkomen dat hij liefde naar zich toe voelde stromen. “De aandacht die naar mij toe kwam leek niet rechtstreeks afkomstig vanuit de hemel of van de Heilige Geest, zoals sommigen dat meemaken, maar bij kwam dat rechtstreeks van levende mensen.” Hij vertelde dat deze ervaringen hem langzaam maar zeker hadden veranderd. “Ik werd er een beter en

vriendelijker mens door en ik sta sindsdien ook vrij onverschillig ten opzichte van ziekte en dood. Nu moet je me natuurlijk niet gaan vragen of ik bang ben voor de dood, want dat ben ik natuurlijk ook wel, maar ik ben er kalmer tegenover gaan staan.” Een gedachte die hem enerzijds beangstigde, maar die tegelijkertijd ook als geruststellend werd ervaren, was die waarin het sterven een overgang is naar een eindeloos bewustzijn, zoals een druppel in de rivier opgaat in de grote zee. “Het is een andere werkelijkheid. En die andere werkelijkheid zie ik nu eigenlijk al, als een soort gordijn dat voor het eindeloze bewustzijn hangt.” Bij het sterven zou dit ‘gordijn’ opzij worden geschoven, waardoor het volledige zicht op het eindeloze bewustzijn daar zou zijn.

Moeiteloos diepte Jan van Deenen tijdens de opname de ene ervaring na de andere op en deelde hij zijn verworven levenservaring en visies voor de camera. Bijna onafgebroken sprak hij en beantwoordde uiteindelijk al mijn vragen. “Ik zou nog wel even door kunnen gaan,” zei hij na mijn laatste vraag, “maar het is goed zo.” En zo voelde dat ook.

Niemand had verwacht dat, ondanks zijn hoge leeftijd, de gezondheid van de eerder nog zo kwieke pater Jan van Deenen ongeveer halverwege het jaar 2012 zo vlug achteruit zou gaan. De documentaire was nog maar pas voltooid toen ik per email vernam dat hij erg ziek was. Ik aarzelde geen moment en belde direct naar het adres van Petra den Dulk, die hem bij haar thuis verzorgde. Ik was verbaasd toen ik hem zelf zeer helder van geest aan de telefoon kreeg. Hij vertelde me dat de artsen niets meer voor hem konden doen, maar dat hij het in vrede uit handen had gegeven. “Ik ben in vrede zeer uitgeput. Maar geheel tevreden en dankbaar voor de goede zorgen, vooral door Petra.”

“Wat een inspirerend document,” schreef hij mij (o.a.) op 2 augustus vanaf zijn ziekbed, na het zien van het eindresultaat van de documentaire. “Zo verschillend door cultuur en religie en tegelijk één in de Bron, de Kern, de Onnoembare, het Onzichtbare. Soms gebruiken wij dezelfde woorden. Ontroerend. Ik hoop dat anderen hier meer kracht en inspiratie door ontvangen op hun levensweg.”

Zijn brief ontroerde me vanwege de kracht die uit zijn openheid naar voren kwam en mede doordat ik besepte dat dit wel eens het laatste contact met hem zou kunnen zijn. Op 21 augustus 2012 overleed hij.

Pater Jan van Deenen heeft me, net als de andere drie hoofdpersonen in de documentaire, diep geraakt door een aantal open vragen omtrent het begrip ‘spiritualiteit’ te beantwoorden. Elk van hen heeft gesproken vanuit de eigen kern, welke zich onder de oppervlakte van de verschillende tradities, culturen religies en spirituele stromingen bevinden. Zowel pater van Deenen als de andere drie sprekers hebben met hun bijdrage niet de bedoeling gehad ons iets op te dringen of aan te praten. Vanuit volledige openheid en zonder enig oordeel hebben zij hun persoonlijke ervaringen, bevindingen en inzichten met ons gedeeld. Ik heb daar diep respect voor en ben hen daar dan ook zeer dankbaar voor.

“In vrede overgegaan naar nieuw land,” stond op de rouwkaart van pater Jan van Deenen te lezen. Hij werd 85 jaar oud. “Het gordijn van het dagelijkse bewustzijn naar het eeuwige bewustzijn is voor hem opzij geschoven,” besepte ik.